

[Formanden.]

Udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om motorkøretøjer har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om ændringer i og tilføjelser til lov om rettens pleje af 11. april 1916 (Telefonaflytning) har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 19. maj, kl. 10 med følgende dagsorden:

1) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om ændring i lov om foranstaltninger til fremme af danske erhvervsinteresser.

2) *Første behandling af:*

Forslag til lov om boligforholdene.

3) *Første behandling af:*

Forslag til lov om en udligningsafgift til staten af faste ejendomme.

4) *Første behandling af:*

Forslag til lov om godtgørelse for huslejeforhøjelse til alders- og invaliderentemodtagere m. fl.

5) *Spørgsmål til ministrene.*

Mødet hævet kl. 17⁵.

112. møde.

Onsdag den 19. maj kl. 10.

Den første sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om ændring i lov om foranstaltninger til fremme af danske erhvervsinteresser.

Valgt blev: *Hans Rasmussen, Einer-Jensen, Lund Jensen, Peter Jørgensen, Kolbjørn, Wiggo Larsen, Lindberg, Lars M. Olsen, Foged, Frode Carstensen, Niels Eriksen, Ladefoged, Anker Lau, Weikop, Stæhr Johansen, Tesdorpf og Rager.*

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om boligforholdene.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 3281; fremsættelsen findes i tidenden sp. 5219).

Formanden: Sammen med denne sag foretages de to følgende under punkterne 3 og 4 på dagsordenen opførte sager, nemlig:

Første behandling af forslag til lov om en udligningsafgift til staten af faste ejendomme.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 3267; fremsættelsen findes i tidenden sp. 5258).

og

Første behandling af forslag til lov om godtgørelse for huslejeforhøjelse til alders- og invaliderentemodtagere m. fl.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 3277; fremsættelsen findes i tidenden sp. 5240).

☞ Lovforslagene sattes til forhandling.

Carl P. Jensen: Når man erindrer det ærede medlem hr. Aksel Møllers udtalelse til den højtærede indenrigs- og boligminister om, at der allerede i januar måned burde have været fremsat et forslag til boligstøtte-lov på grundlag af de udkast, det ærede medlem havde efterladt i ministeriet, tror jeg, at der, efter at vi nu har set det forslag, den højtærede boligminister har ansvaret for, er grund til, i hvert fald for mit parti, at være tilfreds med, at den højtærede minister er gået sine egne veje.

Det omfattende forarbejde, de veltilrettede, fyldige og overskuelige bemærkninger, der ledsager forslaget, er i sig selv en saglig motivering for, at det har taget sin tid, og jeg vil da heller ikke undlade at udtale min anerkendelse for det dygtige forarbejde, der her er præsteret af den højtærede boligminister og hans embedsmænd.

[Carl P. Jensen.]

Ved at koordinere byggestøtteleven og huslejeloven i eet lovkompleks har man markeret, at disse problemer har nøje forbindelse med hinanden. Forslaget viderefører det afgørende princip, at man erkender boligproblemetets betydning ved at søge tilvejebragt og opretholdt den boligmasse, der er nødvendig, og på betalingsvilkår, som den jævne befolkning kan klare. Udover dette peger lovens formålsparagraffer på husleje-problemet og endelig på de mere produktionsmæssige forhold, som jeg senere skal gøre nogle bemærkninger om.

Det er givet, at problemet vedrørende huslejereguleringen, ikke mindst når det drejer sig om den ældre boligmasse, har givet anledning til adskillige kommentarer i de sidste dage. Denne del af forslaget vil imidlertid blive nærmere omtalt under behandlingen af forslaget om udligningsafgiften, hvortil vort partis ordfører i denne sag, det ærede medlem hr. Holger Larsen, vil gøre nogle bemærkninger. Jeg skal her kun sige, at det er et problem, som de fleste ansvarlige politikere er gået udenom, og når det er kommet på tale, har man i så fald været meget mådeholden, meget forsigtig; der er ingen, der rigtig har haft mod til at tage fat om nælden. De tidligere regeringspartier har antydnet ønsket om en gradvis afvikling, for at husejerne lidt efter lidt kunne lade lejen stige eller, som man også har udtrykt sig, lade den finde frem til et „naturligt“ leje. Jeg lægger heller ikke skjul på, at også mit parti har været tilbageholdende overfor dette meget komplicerede problem. Vi har gentagne gange vendt os mod de såkaldt frivillige forhøjelser, hvor, som det ærede medlem hr. Lorentzen sagde her i det høje folketing den 26. januar i år, „visse grundejere har været dygtige til at få frivillige forhøjelser.“

I fredags erklærede „Nationaltidende“ i sin leder, at de frivillige husleje-forhøjelser havde vist sig at være et nyttigt redskab til i nogen grad at tilpasse huslejeniveauet i de gamle lejligheder. Med andre ord, de frivillige forhøjelser har haft store muligheder, jeg tror tilmed langt udover de statistiske 15 pct.

Vi accepterer imidlertid det foreliggende forslag vedrørende dette spørgsmål, først og fremmest udfra den politiske realitet, at

loven udløber i år, og at det end ikke var muligt at få en midlertidig forlængelse til udgangen af marts måned næste år. Ikke mindst denne kendsgerning bør man erindre sig.

Derfor er det givet, at man ved at gå ind på de tanker, der er nedlagt i dette forslag, vil kunne undgå at genopleve den situation på dette område, som de ældre af os vil erindre efter den første verdenskrig. Det er bl. a. den første verdenskrigs generations børn, vi ved at gennemføre dette forslag nu vil værne imod, at historien gentager sig. Mon ikke adskillige ældre lejere kan genkalde sig erindringen om, hvor ofte de — i den selv samme lejlighed, der næsten skiftede ejer fra måned til måned — blev præsenteret for den nye husvært og i et efterfølgende brev fik at vide, at man desværre så sig nødsaget til at forhøje lejen? Hvis man ikke accepterede — ja, så vil man sikkert erindre, hvad der skete. Det er det vi ikke ønsker at opleve en gang til.

På den anden side er vi klar over, at vi ikke kan vise problemet fra os, alene af den grund, at det vil være en urealistisk tankegang at regne med, at vi i al fremtid skulle kunne fastholde lejeniveauet fra før 1939. Og når vi ikke kan det, ja, så må vi søge at få gennemført en lov som den her foreliggende, der giver muligheder for en lejekontrol. I modsat fald vil lejen nemlig stige uden væsentlige hemninger, og en almindelig husleje-forhøjelse vil lidt efter lidt sive igennem, da der findes adskillige lejere, der, omend modvilligt, vil gå ind på at betale en leje, som vil overstige den leje, forslaget her tager sigte på; en vægring vil nemlig komme til at betyde, at mange lejere, når de ikke har nogen beskyttelse, vil blive henvist til at flytte ind i de dyrere lejligheder, hvor de måske kommer til at bo fjernt fra deres arbejdsplads o. s. v. Men som sagt, hele dette spørgsmål vil mit partis ordfører i denne sag komme nærmere ind på.

Jeg skal lige bemærke, at der i lovfor-slaget naturligvis findes en række bestemmelser vedrørende lejeforholdet, som vi gerne vil se på. Det gælder reglerne om boliganvisningsudvalgenes kompetence, og her er et problem, mit parti gerne vil medvirke til at finde en forsvarlig løsning på, der på den ene side tager det fornødne

[Carl P. Jensen.]

hensyn til lokale forhold — herunder også konsekvensen af højesteretsdommen fra 1953 — men på den anden side tager videregående hensyn end snævre lokale interesser, til skade for mere samfundsmæssige hensyn.

Jeg tænker her på spørgsmålet om opholdsbestemmelsen som forudsætning for at kunne få anvist lejlighed, hvilket i høj grad er et problem, der har forbindelse med bevægeligheden på arbejdsmarkedet. Jeg erindrer således et eksempel for nogle få år siden, hvor 5-6 murersvende fra forskellige steder i landet var rejst til Nordjylland for at arbejde. Efterhånden blev den by, hvori de boede, udbygget, og resultatet var, at de blev arbejdsløse. Samtidig var der en murermester i en sjællandsk by, der manglede arbejdskraft. Der var et betydeligt boligbehov, men alligevel nægtede man at give igangsættelsestilladelse, d. v. s. statslån, fordi de manglede arbejdskraften. Ved boligministeriets bistand formåede man at få de 5-6 murersvende til at tage arbejde hos denne murermester, der havde tilbudt dem arbejde ud i fremtiden. Men så begyndte vanskelighederne. Der skete simpelthen det, at et enkelt medlem i det lokale boliganvisningsudvalg sagde nej, og det til trods for at boligministeren lod sin departementschef rejse til — nå nej, jeg skal ikke være indiskret og nævne byens navn, fordi det pågældende medlem af dette boliganvisningsudvalg senere fik til opgave at tilrettelægge bevægeligheden på arbejdsmarkedet.

Noget af det, der vil vække tilfredshed hos bygherrer, håndværksmestre og arbejdere, er, at loven vil give mulighed for at skabe forudsætninger for noget i retning af en langtidsplan, idet man her går bort fra de faste årlige rådighedsbeløb, hvis virkninger var, at lånetilsagnet udstedelse var bundet af finansåret. Ved den nu foreslåede ændring opnår man bedre betingelser for at skabe en stabil byggerytme — som det siges i forslaget. Og dette er en afgørende forudsætning for at kunne forfølge de øvrige formålsbestemmelser, f. eks. ved at mindske sæsonvirkningerne, noget, jeg mener er særlig påkrævet, fordi parterne på arbejdsmarkedet har vanskeligt ved selv at finde rytmen.

Der peges videre på bestræbelserne for at

fremme rationalisering og nye byggemetoder og for at udvide og billigere byggeriet. Boligbyggeriet må betegnes som en nøgleindustri, men en industri, som går langt udover den egentlige materialeindustri, man først og fremmest tænker på, når man taler om byggeriet som nøgleindustri. En årsproduktion på f. eks. 25 000 nye lejligheder giver normalt et tilsvarende antal nye hjem, der skal monteres, og tænk på, hvad det betyder for møbelindustrien, tekstilindustrien, keramisk industri, elektriske artikler og alt, hvad der i det hele taget skaber en bolig. Det vil sige, at hele samfundet har den allerstørste interesse i, at produktionskapaciteten udnyttes på den mest hensigtsmæssige måde, og derfor er der grund til at være opmærksom på, at forslaget lægger betydelig vægt på dette problem.

Dette giver også anledning til at pege på, at man allerede må være opmærksom på disse spørgsmål på projekteringsstadiet. Jeg er bange for, at man her har glemt et vigtigt led. Jeg tænker på honorarreglerne, der er baseret på procentberegning i forhold til byggeriets anskaffelsessum, et forhold, der ikke gør det indlysende, at f. eks. arkitekter er særlig interesserede i at billigere et byggeforetagende. Jeg vil gerne sige, at mine bemærkninger herom ikke må opfattes som et angreb på arkitekternes hæderlighed, men derimod på honorarprincippet, som også gælder for ingeniører og sagførere.

Ved et byggeforetagende, der f. eks. er anslået til at koste $3\frac{1}{2}$ mill. kr., udgør arkitekthonoraret alene ca. 70 000 kr. Hvis nu arkitekten ser det som sin opgave at billigere dette projekt, f. eks. ved at finde frem til den mest hensigtsmæssige byggemåde, hvor han kan anvise anvendelse af moderne tekniske og mekaniske hjælpemidler, og hvis han desuden gennemdrøfter de enkelte arbejdsprocesser med håndværkere og entreprenører, undersøger nye materials anvendelsesmulighed og måske ændrer sine tegninger og konditioner for i højere grad, end det ofte er tilfældet, at bringe teori og praksis i overensstemmelse med hinanden, så kan dette meget grundige arbejde måske medføre en besparelse på 15 pct. eller ca. $\frac{1}{2}$ mill. kr., men hvis arkitekten havde holdt sig til det engang vedtagne, som man gjorde for 20 år siden,

[Carl P. Jensen.]

havde projektet altså kostet $3\frac{1}{2}$ mill. kr., og hans honorar havde været 70 000 kr. Ved sin dygtige indsats og sit grundige tidkrævende forarbejde sparer han altså bygherren for en halv million, men samtidig nedskæres hans eget honorar med ca. 10 000 kr.

Hvis man under disse forhold venter, at arkitekterne skal være dybt interesserede i at finde frem til nye byggemetoder, må man have ændret disse honorarregler, og det vil da også være helt i overensstemmelse med lovforslagets formålsparagraf.

Jeg vil gerne ved denne lejlighed, hvor vi taler om mulighederne for det utraditionelle byggeri, understrege, at jeg er dybt uenig med dem, der gang på gang har hævdet, at f. eks. Bellahøj-byggeriet var et misbrug af boligstøtteleven. Der var her tale om et forsøgsbyggeri, der måtte blive dyrt. Man betragtede her i et dristigt eksperiment nye veje, og de erfaringer, man her har indhøstet, har været banebrydende for nye byggemetoder, der nu har fået en placering og en betydning for beskæftigelsen af den ikke faglærte arbejdskraft, der ikke kan vurderes højt nok. Den pris, der er betalt for disse erfaringer, har ikke været for høj, og skal der endelig rejses kritik i forbindelse med dette byggeri, skal det være den, at det er helt urimeligt, at disse omkostninger skal belaste dette byggeri frem i tiden. Man burde her gøre op, hvor stor den eksperimentelle bekostning har været, og så een gang for alle skære denne omkostning væk.

Det er ikke mindst på baggrund af disse forhold, at dette byggeri har været medvirkende til den heldige udvikling, det såkaldte utraditionelle byggeri i den seneste tid er kommet ind i. Af den seneste opgørelse fremgår det, at af de godt 12 000 lejligheder, der i øjeblikket er givet statslånstilsagn til i Storkøbenhavn, og som er fremme på byggestadiet, udgør 28 pct. eller ca. 3 400 lejligheder utraditionelt byggeri, hovedsagelig med ikke faglært arbejdskraft. I Aarhus og Odense udgør den tilsvarende procentandel henholdsvis 13 og 25.

Denne tendens vil utvivlsomt fortsætte, såfremt vi i dette land kan nå frem til en lovgivning, der giver muligheder for en vis plan, først og fremmest i retning af en sæson-

udjævning, der vil give den faglærte arbejder en vis sikkerhed for, at vi i boligproduktionen ikke står overfor et enten—eller, men et både—og. Derfor er det udfra et beskæftigelsesmæssigt synspunkt også godt at se, at man søger at skabe lovhjemmel for at kunne igangsætte byggeriet under hensyntagen til den disponible arbejdskraft, omend en sådan regulering er mere end mangelfuld, sålænge boligbyggeri, sygehus- og skolebyggeri og alt andet offentligt byggeri må vige til fordel for privat byggeri, et problem, der er værd at tage under overvejelse.

Når det drejer sig om den del af forslaget, der vedrører støtte til boligbyggeriet, er det nyttigt at gøre sig klart, at man ikke her i landet så lidt som i de fleste andre lande kan undvære en støttelovgivning til fordel for den del af befolkningen, der, hvis den skal opretholde blot en rimelig levedof, ikke kan klare boligspørgsmålet uden økonomisk bistand. Det er da også lovens hovedprincip at råde bod på dette forhold, og der er i hvert fald for mit parti navnlig grund til at være tilfreds med de ændrede regler for det såkaldte social-filantropiske boligbyggeri.

Jeg vil gerne her understrege, at når den nugældende lov ikke har givet de resultater, man havde ventet af denne særlige form for støtte til de dårligst stillede, er grunden den ganske simple, at det har været forbundet med betydelige vanskeligheder for ikke at sige været umuligt at fremskaffe det fornødne tilskud fra virksomhederne og fra kommunerne.

Efter de nye regler foreslås statsstøtten forhøjet fra 15 til 25 pct., medens der fra anden side, inklusive kommunetilskud, nu kun skal fremskaffes ialt 10 pct. Mit parti ser hen til, at den mulighed, der herved er skabt, må kunne udnyttes på en sådan måde, at det bliver den håndsækning, der meget snart må kunne hjælpe de dårligst stillede familier, der er særligt hårdt ramt af bolignøden; det er iøvrigt helt på linie med de synspunkter, som mit parti for ca. $1\frac{1}{2}$ år siden fremsatte.

Hvad angår de ændrede regler for støtte til det almennyttige boligbyggeri, skal jeg gerne erkende, at de forudsætninger, der var, da vi fik den nugældende lov i 1946, er ændret, og navnlig må det vel erkendes, at loven på visse områder har været udnyt-

[Carl P. Jensen.]

tet udover dens forudsætninger. Jeg tænker her på, at det har været muligt at yde støtte til byggeri også for lejere, der vel næppe i alle tilfælde har omfattet den gruppe af mindrebemidlede, man tænkte på, da loven blev vedtaget. Når lejens størrelse som oftest tages som udtryk for et luksusbyggeri, er det desværre langt fra tilfældet. Når stigningen i socialt nybyggeri i perioden fra 1939 til 1950 kun var 34 pct., medens stigningen fra 1950 til 1952 var over 37 pct., er det udtryk for noget ganske ekstraordinært. De mennesker, der har været så uheldige at få anvist en sådan bolig netop i denne periode, bør ikke straffes ud i en lang fremtid. Der er da også taget hensyn til dette i det foreliggende lovforslag.

I sin fremsættelsestale udtalte den højtærede boligminister, at man ved at ændre princippet for byggestøtten, ved at gå fra tilskud til byggelånsrenten over til markedsrenten og samtidig give et driftstilskud pr. m², opnåede flere fordele, ikke alene administrativt, men også på andre områder.

Den højtærede boligminister understregede navnlig, at dette princip indeholdt et kraftigt incitament til besparelser, fordi en forhøjelse af byggeomkostningerne ville ramme bygherren med hele sin vægt. Ja, jeg tror, at der er noget om det, og navnlig er synspunktet vel rigtigt, når det drejer sig om parcelbyggeri, hvor ejeren er bygherre; men jeg føler mig ikke helt overbevist om, at det samme er tilfældet, når det drejer sig om ethvert byggeri af etagelejligheder. I hvert fald ikke så længe der ikke sker en nøje udvælgelse af boligselskaber og forretningsførende byggeselskaber. Men kan det nye princip give anledning til at tage dette spørgsmål op til nærmere drøftelse i det udvalg, som må forventes nedsat, så tror jeg, der vil være nået en hel del i den rigtige retning.

Jeg kan i denne forbindelse heller ikke undlade at gøre et par bemærkninger i anledning af de udtalelser, der blev fremsat her i det høje ting den 26. januar d. å.

Det ærede medlem hr. Lorentzen udtalte ved den lejlighed, at hans parti var tilhænger af, at man udvidede adgangen til at bygge efter kapitel VIII a, og det ærede medlem fru Kirsten Gloerfelt-Tarp var enig heri,

fordi det drejede sig om et byggeri, der ikke krævede statskontrol.

Se, den kontrol, man her er så bange for, er jo alene en kvalitetskontrol, altså en kontrol til fordel for bygherren. Hvad har konsekvensen af at undlade denne kontrol da været? Ja, i bemærkningerne til lovforslaget, side 80, sp. 1, midt på siden, siges det:

„For at danne sig et indtryk af dette byggeri har ministeriet ladet foretage besigtigelse af et passende udsnit af de belånte ejendomme. Denne undersøgelse, som har været ret summarisk, synes at vise, at der efter denne ordning er opført parcelhuse af meget afvigende kvalitet. Det kan således nævnes, at undersøgelsen viste, at ca. 30 pct. af husene var af en standard, som må betegnes som værende under standarden for de huse, der opføres med statslån efter reglerne i bl. a. kapitel VI. Omvendt var kun ca. 5 pct. af husene af en højere standard....“

Jeg tvivler på, at man ved at slække på kontrollen har gjort kapitel VIII a-bygherrerne en særlig stor tjeneste, og derfor vil jeg sige til de ærede medlemmer, at jeg tror ikke alene, at man skal holde måde med glæden, men også, at man skal være noget betænkelig ved at udvide kapitel VIII a-princippet til at omfatte byggeri af anden karakter end den, der i øjeblikket er gældende.

Jeg er ikke helt uden kendskab til den kontrol, som boligministeriets embedsmænd og teknikere er i stand til at udøve, og folk, der har kendskab til det almennyttige boligbyggeri, har også erfaring i så henseende. Man har her oparbejdet en betydelig erfaring, og adskillige byggeprojekter har måttet gennemgå en ny behandling både hos teknikere og entreprenører, før de er blevet accepteret.

Man peger netop på dette problem i forslagens bemærkninger, og jeg kan derfor ikke tilbageholde en bemærkning om, at man skal vogte sig for at slække på denne kontrol især overfor de byggeselskaber, der i højere grad har øje for det mere forretningsmæssige end for det almennyttige, det, der er lovens egentlige forudsætning. Det støttede boligbyggeri har enkelte sorte får, som man uden skade kunne fjerne.

Der er også adskillige bygherrer — jeg

[Carl P. Jensen.]

tænker her på kapitel VI-byggere — der sikkert ikke ville have noget imod, at en kvalitetskontrol som den, der lokalt øves med etagebyggeri, i visse tilfælde også blev udøvet med den lille mands byggeri, selvom det skal erkendes, at det i det store og hele opfylder sit formål.

En af hovedankerne mod det støttede byggeri er, at der bygges for dyrt, for luksuøst; der skulle bygges mere beskedent, som det siges. Må jeg her henvise til den oversigt, der findes i lovforslagets bemærkninger. Det fremgår heraf, at såfremt husmoderen skal undvære fliser på væggene i køkkenet og en moderne stålvaske, så vil lejen kunne nedsættes med ca. 40 øre pr. måned. På samme måde vil den meget omtalte nedstyrtningskakt, der iøvrigt opfylder et hygiejnisk krav, kun belaste lejligheden med ca. 60 øre pr. måned. Jeg tror derfor ikke, at man skal fordybe sig særlig meget i talen om, at et mindre veludstyret byggeri vil betyde, at der kan bygges flere lejligheder for de samme penge. Det er usaglig tale.

Jeg er derfor også tilfreds med, at forslaget ikke bryder med det princip, der fastslår, at der fortsat skal bygges boliger med almindelige moderne bekvemmeligheder. Jeg mener stadig, at man på dette område skal følge med i den udvikling, der kan lette husmoderen det daglige arbejde i hjemmet.

Der vil ikke være særlig anledning for mig til at understrege de synspunkter, den højtærede boligminister gav udtryk for i sin fremsættelsestale, hvori der blev redegjort for de nye principper for boligbyggeriets subsidier; jeg vil blot understrege, at mit parti helt kan tiltræde disse tanker.

Jeg håber, den højtærede boligminister får ret i det synspunkt, at dette princip skulle betyde et incitament til at præstere det billigst mulige byggeri. I udvalget vil vi gerne se på, om der derved kan skabes tilstrækkelig sikkerhed for, at dette ikke sker på bekostning af kvaliteten, fordi en besparelse her meget vel vil kunne komme til at ramme lejeren og påvirke hans vedligeholdelsesomkostninger, der i det støttede byggeri normalt påhviler lejeren.

Jeg er altså enig i forslagets princip, at den hidtidige rentelettelse afløses af mar-

kedsrenten, således som denne måtte blive fastlagt af finansministeren, ligesom jeg også er tilfreds med, at den hidtil gældende lånegrænse opretholdes. Men heri ligger naturligvis også, at mit parti tilslutter sig tanken i det fremsatte forslag om, at subsidierne fremtidig fastlægges som et m²-tilskud, der tilsigter, at 1950-niveauet kan fastholdes ikke alene i det indtil da opførte byggeri, men også i det byggeri, der er opført under de særlig ugunstige forhold efter 1950, og heraf følger, at der må være to størrelsesordener for dette tilskud, der tilsigter at skabe en ensartethed i lejenniveauet.

Vi accepterer som sagt dette synspunkt, og vi vil også gerne gå ind for en rimelig begrænsning af det lejlighedsareal, der skal have tilskud, og finder forsåvidt grænsen på 85 m² rimelig, ikke mindst fordi forslaget, som jeg allerede har nævnt, giver adgang til et særligt tilskud til børnerige familier, der giver tilstrækkelig compensation for den højere husleje i større lejligheder. At grænsen for ydelse af tilskud sættes ved et lejlighedsareal af 85 m², betyder også, at man inddrager det offentlige tilskud til familier, der ønsker at bo en endnu større lejlighed, end de strengt taget har behov for, idet disse må betale fuld pris for det overskydende areal.

Skulle jeg nævne et andet nyt princip i lovforslaget, måtte det være bestemmelserne om støtte til foranstaltninger for ungdommen; de bygger på nogle af de synspunkter, der er kommet til udtryk i ungdomskommissionens betænkning. Der er her skabt forudsætninger for et længe ventet initiativ. Det er mit håb, at ordningen må blive til gavn for den del af ungdommen, der har et særligt behov i denne henseende. Jeg tænker her i første række på behovet for opførelse af lærlingehjem af en mere hensigtsmæssig karakter end de utidssvarende hjem med de ganske fortvivlende forhold, der i vore dage bydes lærlinge.

Ja, der kunne være rig anledning til at omtale en række andre enkeltheder i dette meget omfattende lovkompleks, men tiden tillader det ikke, og der vil i det kommende udvalg blive lejlighed dertil.

Jeg vil gerne til slut takke også den højtærede socialminister for fremsættelsen af forslaget om, at der til alders- og invalide-

[Carl P. Jensen.]

rentemodtagere og sådanne personer, der modtager hjælp som kronisk syge, kan ydes den fornødne kompensation for den leje-forhøjelse, der ifølge lovforslaget om huslejeudligning kan finde sted. Uden dette lovforslags fremsættelse ville det have været udelukket at få gennemført et lovforslag om huslejeudligning. Mit parti ville i hvert fald ikke have kunnet gå ind i et lovgivningsarbejde efter disse linier, uden at den side af sagen blev klar.

Den husleje-forhøjelse, der her er tale om, er jo af en sådan størrelsesorden, at den ikke kunne have medført en automatisk regulering efter folkeforsikringslovens § 85. Der er grund til at understrege det rigtige i, at udgifterne til de omhandlede godtgørelser, der skal udredes af kommunerne, refunderes fuldtud af statskassen.

Jeg skal på mit partis vegne anbefale det foreliggende lovkompleks til en velvillig behandling. Vi tilsiger vor medvirken til en saglig drøftelse i det udvalg, vi forventer nedsat.

Holger Larsen: Også jeg vil gerne indlede med en kompliment til regeringen, specielt indenrigs- og boligministeren og socialministeren, for det initiativ og det mod, der er udvist ved fremsættelsen af de foreliggende lovforslag, som tilsigter at løse det meget komplicerede boligproblem.

Diskussionen om en udligning af de forskellige huslejeniveauer indenfor den eksisterende boligmasse har stået på i adskillige år. I det udvalg, der i 1950 blev nedsat af indenrigs- og boligministeren, bestående af repræsentanter for de politiske partier, boligministeriets embedsmænd og særlig sagkyndige, drøftede man også en huslejeudligning. Alle var klar over, hvilken spænding der var mellem lejeniveauet i de gamle og de nye ejendomme. Af udvalgets betænkning fremgår det, at der var enighed om, at hvis man ville skabe tilfredsstillende forhold på boligmarkedet, måtte der tages fat på problemet huslejeudligning.

Der savnedes imidlertid på det tidspunkt en boligminister med det fornødne politiske mod til at fremsætte blot en lille skitse, der indeholdt regeringens synspunkter vedrørende en lovgivning på dette område. Man havde ikke engang mod til at fremsætte en skitse overfor udvalget, som dog kunne have drøftet den indenfor sine egne vægge.

Det foreliggende lovforslag om huslejeudligning giver os mulighed for at få løst et af efterkrigstidens vanskeligste problemer. Diskussionen om en udligning af huslejeniveauerne og den deraf følgende stillingtagen for og imod er allerede i gang ude i befolkningen. Da 83 pct. af lejlighederne i byerne og de bymæssige bebyggelser og 94 pct. af lejlighederne i det øvrige land er opført før 1940 og disse lejligheders indehavere ifølge lovforslaget i stort tal skal betale til huslejeudligningen, medens kun meget få får fornøjelse af lejenedsættelsen, er stemningen i dag nærmest imod dette oplæg, imod at man overhovedet rører ved huslejen i den gamle boligmasse. Politisk ville det have været lettest at undlade at lovgive på dette område, men mit parti er enigt med indenrigs- og boligministeren i, at husleje-problemet trænger sig mere og mere på, og vil vi for alvor løse det, kan vi ikke fortsat lade stå til og opretholde flere forskellige lejeniveauer. Efterhånden er der ikke blot tale om forskel i lejens størrelse i boliger fra før 1939 og i boliger opført i årene umiddelbart derefter, men i ejendomme opført efter 1950 er der nu kommet en helt ny lejeansættelse, hvilket medfører yderligere spænding mellem de forskellige lejeniveauer. Resultatet bliver, at den forhåndenværende boligmasse bliver udnyttet på en sådan måde, at boligknapheden skærpes. Mange familier, hvis husstand mindskes, beholder en altfor stor lejlighed, fordi en lejlighed af passende størrelse i den nye boligmasse er dyrere end den gamle. Til gengæld bliver familier med børn siddende i små, u hensigtsmæssige lejligheder, og de nye, dyre lejligheder overlades til de unge nygifte, som så foruden at skulle etablere et

[Hølg Larsen.]

nyt hjem får de større lejeudgifter at betale. Derved bliver de små lejligheder overbefolket, medens de større lejligheder, der kunne danne en naturlig ramme om et sundt familieliv, er underbefolket. Ifølge statistikken bor der da også flere personer i små lejligheder nu, end der gjorde før krigen.

Lejeforskellen medfører en unormal efterspørgsel efter de ældre lejligheder, og det vil være umuligt på noget tidspunkt at få oparbejdet en boligreserve, idet det fortrinsvis vil være de nyopførte dyre lejligheder, der står ledige, og bygherrerne derfor vil vise tilbageholdenhed med hensyn til nybyggeri. I det lange løb vil det være uholdbart, at to arbejdskammerater med nøjagtig samme indtægt, samme familiestørrelse og samme skattebyrde betaler forskellig husleje, f. eks. hvis den ene slipper med at betale 600 kr. om året, medens den anden må betale 1 500 kr. uden derfor at have flere moderne bekvemmeligheder. Det er nemlig ikke rigtigt, at huslejens størrelse i nybyggeri udelukkende er afhængig af, at lejlighederne er mere luksusprægede. Der findes også lejligheder i den nye boligmasse, hvor der ikke er moderne bekvemmeligheder, og som alligevel koster 1 500 kr. Det er klart, at noget sådant føles uretfærdigt, og uretfærdigheden forstærkes ved, at alle lejere får deres løn pristalsreguleret. For lejerne i den gamle boligmasse har denne pristalsregulering af lønnen givet mere end fuld compensation, ja, nogle lejere har slet ikke været udsat for nogen stigning i huslejen, hvorimod lejerne i den nye boligmasse ikke får tilstrækkelig dækning for merudgiften til huslejen.

Alle de ting, jeg her har nævnt, taler stærkt for en forhøjelse af lejen i den gamle boligmasse, samtidig med at der må foretages en nedsættelse af lejen i nybygninger fra de sidste år, således at lejeniveauet i den nye boligmasse kommer ned på 1950-niveauet. Det må betragtes som noget af en umulighed at fastholde lejeniveauet fra 1939 i det lange løb med det stærke pres, der er på efterspørgslen efter gamle lejligheder. Trods det, at der kun er givet adgang til en beskeden lejeforhøjelse i 1951, er lejen for førkrigslejligheder steget med 15 pct. Der er ingen tvivl om, at dette

skyldes, at man gav adgang til indgåelse af frivillige lejeaftaler, og hvis dette fortsætter, vil prisen for lejligheder i den gamle boligmasse svinge sig opad. Ved at lade stå til vil man efterhånden få en udjævning af forskellen mellem huslejen i den gamle og i den nye boligmasse, men derved ville grundejerne alene få fordel, medens lejernerne ville komme til at betale.

Det er vel nok rigtigt, når vi nu skal til at foretage en huslejudligning, da at lade en del af den tilladte lejeforhøjelse blive kædet sammen med pligten til at vedligeholde ejendommen, således at både den indvendige og den udvendige vedligeholdelse igen påhviler husejeren. At den ydre vedligeholdelse er gået stærkt tilbage, kan ikke bestrides, ligesom det er en kendsgerning, at meget af den indvendige vedligeholdelse af lejligheder, som ifølge kontrakt påhviler ejerne, har måttet overtages af lejerne, hvis de ønskede at bo blot nogenlunde tåleligt. Der er heller ingen, der kan være interesseret i, at den gamle boligmasse går i forfald. Det må være rimeligt at sikre, at en del af forhøjelsen af lejen anvendes til vedligeholdelse af ejendommen og ikke blot tilfalder udlejerens som ekstra udbytte af hans investerede kapital.

Den nemmeste måde at ordne alle de problemer på, som knytter sig til forskellen mellem lejeniveauerne, vil naturligvis være at ophæve huslejestoppet. Man har fra visse sider været inde på den tanke, men mon der virkelig er nogen politisk ansvarlig, der, når det kom til stykket, kunne tænke sig at gå den vej? Jeg er enig med regeringen i, at den herskende knaphed på boliger og ønsket om en fortsat beskyttelse af lejerne gør det påkrævet, at vi nogle år endnu opretholder huslejestoppet, og at der for at afbøde nogle af de uheldige virkninger af dette gives adgang til en vis huslejeforhøjelse, ligesom jeg er enig i, at vi, når spændingen om nogle år er aftaget og vi forhåbentlig har fået bugt med bolignøden, da vender tilbage til mere normale forhold, også normale opsigelsesforhold.

Ministeren foreslår at lempe bestemmelserne for opsigelsesretten i tofamiliehuse, således at der fra 1. januar 1956 er fri opsigelsesret med den eneste begrænsning, at opsigelsen sker med et års varsel. Jeg forstår helt og fuldt ministerens motivering

[Holger Larsen.]

herfor. I denne boligtype er ejer og lejer så tæt inde på livet af hinanden, at der ikke skal mange uoverensstemmelser til, før forholdet kan blive uudholdeligt. Jeg tror, det er rigtigt, at uopsigelighedsretten er en medvirkende årsag til, at der bygges færre og færre huse af denne boligtype, og alligevel er jeg betænkelig ved bestemmelsen om at give fri nu, selvom det først sker om et par år. Der bliver ganske vist ikke færre lejligheder, selvom der gives frit slag, men at der vil ske en omflytning, er kun delvis rigtigt. Det, der gør mig betænkelig, er imidlertid mine erfaringer som kommunalmand. I det kommunale arbejde er vi daglig udsat for et stort pres af ønsker om hel eller delvis nedlæggelse af lejligheder i disse tofamiliehuse, og dette pres bliver det vanskeligt at modstå, dersom der kommer fri opsigelsesret, men det er muligt, vi under udvalgsarbejdet kan finde frem til en løsning, så mine betænkeligheder kan overvindes.

Boligministerens forslag om adgang til lejeforhøjelser går ud på, at lejen i den gamle boligmasse fra før 1939 forhøjes til 25 pct. over den dagældende leje, tilvejet bragt gennem en årrække med 5 pct. om året; for boliger, der er opført 1946—48, gives der tilladelse til en forhøjelse på 15 pct., medens ejendomme, der er opført før 1890 — altså dem, der i stort antal er saneringsmodne — berøres af andre bestemmelser i lovforslaget, som jeg senere skal gøre nogle bemærkninger om. For alle andre ejendomme end disse sidste bliver der altså tale om en generel lejeforhøjelse. Jeg indrømmer, dette er den letteste måde at løse problemet på, det er absolut lettest at administrere på denne måde. Men vi må jo være klar over een ting, og det er, at denne boligmasse er meget uensartet, og forholdene i de enkelte ejendomme er meget forskellige. Der er betydelig forskel i vedligeholdelsesbehovet alt efter ejendommenes alder, beskaffenhed og lejerklintel, og ikke alle ejendomme er i samme grad påvirket af stigningen i vedligeholdelsesudgifterne, ligesom en del udlejere før krigen kan have været mere ublu i deres huslejekrav end andre og på denne måde vil få en vis præmiering — set i forhold til 1939-lejen — modsat dem, der var mere

tilbageholdende med lejen; de vil knap få dækning for de forhøjede vedligeholdelsesudgifter. Jeg har på fornemmelsen ved en gennemgang af ældre ejendomme i min egen by, at der for mange små lejligheder er højere udlejningspris pr. m² end for mange store lejligheder. Alt dette taler for en individuel bedømmelse af hver ejendom. Det vil til gengæld give mere administration, og derfor er den fremgangsmåde, lovforslaget bestemmer, nok den rigtige. Der findes jo tillige mulighed for de lejere, der finder forhøjelsen urimelig, til at lade huslejenævnene afgøre, om forhøjelsen kan tiltrædes, og der gives huslejenævnene beføjelser til helt eller delvist at kunne afvise huslejekrav. Det ville jo også være helt urimeligt, om lejen i ældre kakkellovnsfyrede lejligheder uden sanitære bekvemmeligheder kom til at ligge på højde med lejen i boliger, der har sådanne moderne installationer.

Lejlighederne i ejendomme opført før 1890 deles i to kategorier. Den ene er de boliger, hvor lejen er på over 800 kr. og ejendommen iøvrigt ikke skønnes at være betydelig ringere end gennemsnittet af ejendomme i kommunen. Ejeren af disse lejligheder kan fremsætte krav om de allerede nævnte forhøjelser. Derimod kan ejere af de ringeste lejligheder opført før 1890 efter forslaget kun kræve forhøjelse med halvdelen af den forhøjelse, der kan forekomme for ældre ejendomme. Jeg forstår, at når der overhovedet gives ejere af disse gamle ejendomme tilladelse til forhøjelse af lejen, begrundes dette for det første med hensynet til, at lejerne derigenem får mulighed for vedligeholdelse, og for det andet med, at man ikke mener at kunne have disse lejligheder liggende uden forhøjelse, da presset for at komme ind i denne boligmasse da ville blive betydeligt større end nu. Dette vil jeg gerne have lov at se nærmere på i udvalget.

Da vi sidst havde et forslag om lejeforhøjelse til behandling her i tinget, udtalte udvalget i sin betænkning, at det ville være urimeligt overhovedet at give disse gamle ejendomme af meget dårlig beskaffenhed adgang til forhøjelse; disse ejendommers dårlige vedligeholdelsestilstand er ikke en følge af stigningen i vedligeholdelsesudgifterne, for i mange år er der end ikke ofret

[Holger Larsen.]

de beløb til vedligeholdelse, der er inkluderet i huslejen, som for mange af disse lejligheder er urimelig høj. De ejendomme, der her er tale om, er opført før 1890. Hele deres indretning er af særlig uheldig karakter som f. eks. de i visse københavnske kvarterer forekommende korridorejendomme eller ejendomme, bygget tæt op ad hinanden, uden lysafstand, så at der ruger vedvarende mørke i adskillige af de rum, der bebos.

Hvis der i baghus- og sidehuslejligheder skal være adgang til forhøjelse af lejen, ville det måske være rimeligt — og denne tanke stiller jeg til rådighed for boligministeren — at kæde dette sammen med en ændring af boligtilsynslovens § 12, den, der giver boligtilsynet mulighed for at pålægge ejeren istandsættelse af lejlighederne. Denne paragraf er i dag uden praktisk betydning, da tilsynet ikke har nogen magtmidler og derfor ingen mulighed har for at gennemtvinge den vedligeholdelse og istandsættelse, som det pålægger ejerne af denne gamle boligmasse.

Adgangen til forhøjelse af lejen i disse ejendomme gives jo udelukkende til dækning af vedligeholdelsesudgiften og ikke i forbindelse med en udligningsfond, idet de fritages for at udrede udligningsafgift. Derfor synes jeg, det ville være rimeligt, om adgangen til lejeforhøjelse gives i tilknytning til en ændring af boligtilsynsloven.

Udligningsafgiften skal ellers svares af alle faste ejendomme — der er kun ganske få undtagelser — og provenuet er tænkt anvendt til dækning af de udgifter, som staten får i forbindelse med nedbringelse af lejen i nybyggeriet.

Den promille, der er tænkt opkrævet af ejendommens vurdering til ejendomsskyld, efter at fradrag er foretaget, skulle svare til, at staten tager halvdelen af den forhøjelse, boligministerens forslag giver adgang til.

Jeg er tilfreds med, at lovforslaget ikke beregner udligningsafgiften alene af udlejningsejendomme, men tager alle ejendomme med, selvom fradragene på de 20 kr. pr. m² vurderet areal og de 20 000 og 30 000 kr.s fradrag i vurderingssummen bevirker, at kun få landbrugsejendomme og villa-

ejendomme kommer til at svare udligningsafgift.

Jeg kunne godt have tænkt mig, at landbrugsejendommene var kommet til at bære en noget større part af de 100 mill. kr., som provenuet af udligningsafgiften regnes at komme op på i 1960, end de 9 mill. kr., de skal svare efter den opstilling, der findes i bemærkningerne til lovforslaget. Jeg ved godt, at det var et argument i det udvalg, som behandlede spørgsmålet om udligning, at nybyggeriet er landbruget uvedkommende, og at landbruget derfor, hvis man nåede frem til en udligningsafgift, ikke skulle svare noget dertil. Jeg vil gerne heroverfor gøre opmærksom på, at en stor del af det behov, der er for nybyggeri i visse kommuner, meget ofte skyldes tilflyttere, der er blevet overflødiggjort ude i landbrugserhvervet, og som — selvom adgangen til at søge lejlighed i de pågældende kommuner er begrænset, idet man har den regel, at først efter 2 års ophold i en kommune kan man få lejlighed — dog er flyttet dertil i stort tal, har købt havehus, boet i kældere og under dårlige forhold, indtil de har kunnet få ret til en lejlighed. Der er derved opstået et sådant pres, at man af hensyn til disse mennesker er nødt til at fortsætte med et dyrt byggeri. Som følge deraf vil det kun være rimeligt, når man nu skal tage fat på problemet og søge at få huslejen bragt ned i de dyre lejligheder ved hjælp af penge, som skal komme ind gennem en afgift på den ældre boligmasse, at landbrugserhvervet også er med til at betale.

Villaejerne vil tilsammen komme til at svare det samme beløb som alle landbrugsejendomme; men de fleste ejere af mindre ejendomme vil blive fritaget på grund af det fradrag, der gives tilladelse til.

Da den maksimale lejeforhøjelse efter boligministerens forslag først opnås i 1960, er det meningen indtil da at opkræve en udligningsafgift, der svarer til halvdelen af den til enhver tid hjemlede huslejeforhøjelse.

Det samlede provenu af afgiften anslås til 620 mill. kr., modsvarende en merudgift til nedbringelse af lejen i nybyggeriet på 540 mill. kr. Det er dog ikke meningen, at finansministeren skal indkassere et over-

[Holger Larsen.]

skud; det hele skulle gå lige op, hvad det også vil i henhold til de forslag, der foreligger. Det meste af det overskydende beløb vil gå til nedbringelse af lejen for alders- og invaliderentemodtagere — socialministeren har herom fremsat et lovforslag, hvorefter disse boligtagere ikke vil komme til at mærke den husleje-forhøjelse, der sker i de lejligheder, de i dag bebor. Jeg udtaler min tilfredshed med, at socialministeren har fremsat et sådant lovforslag, således at disse gamle mennesker, indtil de kan tage bolig i den nye boligmasse med de tilskud, som loven hjemler ret til, fritages for at betale den udligningsafgift, der her er tale om.

Må jeg til slut udtale min tilfredshed med den bestemmelse, der skal forhindre, at der foretages ombygninger af gamle ejendomme, når ombygningsudgiften står i urimeligt forhold til værdien af de lejligheder, der fremkommer efter ombygningen. Der har jo her i København i de sidste år været nogle eksempler på, hvordan visse ejere har pudset gamle boliger op, og lejen i lejlighederne er blevet helt urimelig i forhold til deres indretning og placering. Dette skulle ved den foreslåede ændring kunne forhindres, da huslejenævnet fremover skal spørges, inden foranstaltningen bliver truffet.

Jeg vil gerne på mit partis vegne anbefale de fremsatte lovforslag til en saglig drøftelse i et udvalg. Jeg er af den formening, at linien i disse forslag er rigtig, og vil oppositionen gå ind i en saglig drøftelse af alle de problemer, der er i dette oplæg fra regeringen, vil resultatet af udvalgsarbejdet også kunne blive en lov om boligforholdene, der løser dette spørgsmål for en række år fremover.

Lorentzen: Jeg skal ikke fremsætte kritiske bemærkninger med hensyn til den korte tid, som vi, der ikke tilhører regeringspartiet, har haft til at studere dette store lovforslag, der jo indeholder 240 paragraffer, hvoraf nogle endda er meget lange, ja, vel nok er de længste paragraffer, vi har set i noget dansk lovforslag. Foruden lovforslaget om boligforholdene foreligger jo til behandling to andre lovforslag, hvoraf det ene, forslaget vedrørende udligningsafgiften til staten af faste ejendomme, formentlig

vil fremkalde stærk modstand. Men skoven og markerne er jo grønne, og Christiansborg er ikke det sted, hvor vi helst vil opholde os i sommermånederne, så derfor vil vi ikke fremsætte nogen kritik over, at lovforslaget så hurtigt kommer til behandling.

Det store lovforslag, forslag til lov om boligforholdene, ledsages af 67 sider bemærkninger. I disse bemærkninger findes der mange værdifulde oplysninger, og der siges mange træffende ting om de herhenhørende spørgsmål, men det er så tydeligt for dem, der kan læse og vil læse, at lovforslaget ikke altid drager de rigtige konsekvenser af det objektive materiale; derfor er bemærkningerne til selve lovforslagets enkelte paragraffer efter min mening ikke nær så stærke som den almindelige indledning eller den almindelige oversigt.

Lovforslaget begynder med en formålsparagraf, og den vil næppe fremkalde indsigelse fra nogen side. Derimod vil vore veje ofte skilles, når talen bliver om, hvordan målet skal nås. Der er ting i dette lovforslag, som vi finder ligger udenfor formålet. Vi ønsker fra vor side, ligesom formodentlig alle partier i dette høje ting, at skabe en forsvarlig boligreserve. Det er sikkert også — det er der jo ingen tvivl om — den høje regerings ønske. Selvom det ikke siges direkte i formålsparagraffen, så fremgår det dog med stor tydelighed af mange steder i bemærkningerne og også af selve lovforslagets tekst. Det er jo rigtigt nok, at uden en forsvarlig boligreserve kan man ikke komme det onde til livs, som eksisterer i dag: at der er mangel på arbejdskraft, endda en voksende mangel på arbejdskraft mange steder i landet, medens der samtidig på andre egne går mange, særlig arbejdsmænd, ledige og har vanskeligt ved at finde beskæftigelse. Det er formodentlig en af årsagerne til, at befolkningen ofte med forundring bliver stillet overfor de ret store beløb, der stadig udbetales til arbejdsløshedsforsikring, skønt hele landet i dette øjeblik hungre efter arbejdskraft.

Efter lovforslaget, der jo opretholder boliganvisningen, kan der ikke længere stilles krav fra kommunalbestyrelsen om, at den boligsøgende skal have opholdt sig en vis tid i kommunen; som regel var det vel 2 år, der var stillet som betingelse for,

[Lorentzen.]

at vedkommende lejesøgende kunne opnå en lejlighed. Denne ændring er med rette motiveret med henvisning til bevægeligheden på arbejdsmarkedet, og vi hilser derfor med tilfredshed, at den højtærede indenrigs- og boligminister i sit lovforslag har ændret dette forhold, således at det ikke længere af kommunalbestyrelsen kan kræves, at den lejesøgende har boet i kommunerne i en vis årrække. Iøvrigt vil vi gerne i det udvalg, der kommer, søge at gå videre med hensyn til indskrænkning af selve boliganvisningen, idet vi gerne ville give ejeren en større dispositionsret over ledige lejligheder end den, han har i dag, ikke fordi vi forfølger andet formål på dette punkt end den høje regering, men fordi vi tror, at det i virkeligheden er en af vejene til at gøre folk interesserede i boligbyggeri: at de får videst mulig adgang til at disponere over ledige lejligheder og ikke skal spørge både den ene og den anden.

Dernæst skal jeg tillade mig at fremsætte nogle bemærkninger først om den del af det store lovforslag, som tidligere benævntes lov om leje, hvor reglerne i dag er samlet i loven af 14. juni 1951. Jeg vil særlig beskæftige mig med to centrale punkter i lejelovsspørgsmålet, nemlig huslejestoppet og opsigelsesforbudet. Restriktioner tilsigter jo normalt en forbrugsbegrænsning, og derfor er de som regel ikke populære hos os. Men med de fornævnte restriktioner forholder det sig nærmest omvendt. Da huslejen i den gamle boligmasse kun er steget meget lidt i forhold til den indtægtsforøgelse, som størsteparten af Danmarks befolkning har fået, vil det betyde, at lejeren i dag anvender en væsentlig mindre procent af sin indtægt til husleje, end han gjorde i 1939. Det medfører igen, at han har råd til et større forbrug af andre varer; det er jo bl. a. det, vi mærker på vor handelsbalance — forøvrigt også på betalingsbalancen. Dernæst er der det særlige forhold, at dette tillige giver en øget bolig efterspørgsel. Herom kan der henvises til de bemærkninger, der ledsager lovforslaget, f. eks. i afsnittet „1. Befolkningsudviklingen og boligefterspørgslen“ — under kap. IV „Boligefterspørgsel og boligmangel“ — hvor der bl. a. står, at der pr. 1. januar 1953 kun manglede 20 000—25 000 lejligheder i,

at boligforsyningen var lige så god som i 1939, heri indbefattet en boligreserve af samme størrelse som i 1939. Alt under forudsætning af, at vi havde haft de samme boligvaner i dag, som vi havde i 1939.

Vi er naturligvis allesammen klar over, at lov om leje ikke som loven af 1937 alene kan henvises til en juridisk overvejelse af grænserne for rettigheder og pligter mellem udlejere og lejere, men at den i høj grad griber ind på hele det økonomiske område. Vi husker også allesammen, at baggrunden for at holde huslejeniveauet fra 1939 oprindeligt var, at man søgte at dæmme op mod en prisstigning, ikke blot på leje, men også på arbejdsløn og mange andre ting under besættelsesårene. Men vi ved tillige, at forudsætningerne er bristet. De er ikke længere tilstede, vældige prisstigninger er sat ind på alle områder, hvorfor det formentlig vil være rigtigt både af hensyn til ejerne og i hvert fald af hensyn til landets økonomi at forlade denne linie, idet det må være forfejlet og håbløst at fastholde en ganske anden prispolitik på dette område, end vi har på alle andre områder, ikke mindst hvor det drejer sig om at fastsætte arbejdslønnen.

Fortsætter vi som hidtil, det vil sige med såvidt muligt at holde lejeniveauet på 1. september 1939-niveauet, hvad ville der så ske? Så vil der før eller senere opstå en konflikt, og denne konflikt kan kun finde sin løsning i to muligheder, enten en socialisering af hele boligvæsenet eller en pludselig afvikling af restriktionerne. Venstre har hele tiden arbejdet for en gradvis afvikling, og jeg takker den højtærede boligminister for det citat, han kom med af min tale i januar måned om dette spørgsmål. Vi er klar over, at en pludselig afvikling af restriktionerne ikke er gennemførlig og ikke er ønskelig, og derfor vil vi også begynde med en etapevis, kontrolleret lejestigning, kombineret med en lempelse i opsigelsesreglerne og tillige, som jeg allerede har berørt, en forøgelse af ejerens dispositionsfrihed og med det formål, når en passende frist er gået, at komme til en endelig afløsning af de tilbageværende restriktioner.

Vi har også tidligere i det høje ting påpeget, at en ejer, der bebor den ene lejlighed i et tofamilieshus, snarest skal have sin opsigelsesret tilbage. Det er åbenlyst

[Lorentzen.]

for enhver, der vil se, hvordan livet leves, at uoverensstemmelser mellem ejer og lejer i disse huse let kan opstå, og at disse uoverensstemmelser har tilbøjelighed til at vokse og blive et kompleks af alvorlig natur, der ødelægger nerverne både hos ejer og lejer. Det skyldes naturligvis, at de to familier lever så nærende på livet af hinanden. Og så er der et andet forhold, som man ikke må glemme, og som man ofte overser, og det er, at de to familier, der bor i et sådant hus, ofte har samme økonomiske baggrund, samme levevilkår, men de er ikke ligestillede i huset, idet ejeren, der f. eks. har købt sit hus i 1948, ofte vil sidde for en stor husleje, når han skal forrente den store købesum — handelsmarkedets købesum — medens lejeren kan blive ved med at nøjes med den pris, der svarer til den ejendoms-skyld, der var på dette hus i 1939. Der skal ikke så forfærdelig meget til mellem sådanne to familier, før en lille konflikt kan komme til at gnave temmelig stærkt på nerverne alene som følge af dette forhold.

Det er det, alle vi, der arbejder ude i marken, ofte er ude for. Og dernæst er der det særlige, som jeg ved at i hvert fald nogle af den højtærede boligministers partifæller er opmærksom på, at dette bevirker ofte, at ejeren stiller krav om en nedlægning af lejligheden, sådan at den indtages under hans egen lejlighed. Det vil sige, at han derved skaber en lejlighed mindre her i landet, og kommunalbestyrelserne vil mange steder i de små kommuner finde det opportunt for at bringe de to parter nerver i ro at give samtykke til, at en sådan lejers lejlighed i et tofamilieshus bliver nedlagt. Jeg kender en enkelt landkommune, hvor der i løbet af ganske kort tid er nedlagt syv lejligheder af denne type netop ud fra de betragtninger, som jeg her har gjort gældende. Den højtærede boligminister kan hos en af sine partifæller få bekræftet rigtigheden af disse tal.

Dernæst har, således som det ærede medlem hr. Holger Larsen så rigtigt gjorde opmærksom på, selvom han ikke helt drog den rigtige konsekvens af det, dette forhold bevirket, at tofamilieshuse bygges der ikke så mange af i dag som for år tilbage, skønt de fleste erkender, i hvert fald ude i provinsen, at det er en meget hensigtsmæssig

byggeform, og det er i høj grad en byggeform, der gavner den del af befolkningen, der ikke har altfor mange kontante penge. Vi erkender og takker den højtærede boligminister for, at lovforslaget ikke er blind for denne forms fordele; jeg har personlig den opfattelse, at den højtærede minister i virkeligheden ikke er fremmed for de tanker, jeg her har gjort gældende, og at han derfor vil strække sig så vidt, som han finder forsvarligt, for at imødekomme de synspunkter angående tofamilieshuse, som jeg allerede gjorde gældende vistnok i januar i dette høje ting. Desværre synes jeg knap nok, at lovforslaget har taget det helt rigtige skridt, idet skridtet er altfor kort. Jeg har ikke noget imod, at man giver et opsigelsesvarsel f. eks. på et år — det forstår jeg meget vel — men jeg vil gerne henstille til overvejelse, at man lader det træde i kraft meget hurtigt, hvis dette lovforslag bliver lov, da f. eks. allerede inden dette års udgang, altså fra 1. januar næste år. At vente, så der tidligst kan opsiges til 1. januar 1957, er jeg bange for er for længe, da det haster for mange mennesker.

Jeg har i anledning af den lille tale, jeg holdt i januar i år om dette spørgsmål, fået henvendelse og tak fra folk, som jeg slet ikke kender, folk, som boede i tofamilieshuse, og som sagde: det er rigtigt, vore nerver er ødelagte, vi kan ikke blive ved. Jeg tror, at der blandt tilhørerne her i dag er folk, der føler det sådan. Vi ved naturligvis godt, at § 68, stk. 10, i den nugældende lov oprettholdes også i det foreliggende lovforslag med den særlige adgang til med 3 måneders varsel i tilfælde af sygdom at kunne få nære slægtninge til at flytte ind i lejerens lejlighed, men jeg mener ikke, at det er tilstrækkeligt.

Lovforslagets kapitler XI, XII og delvis også XIII indeholder reglerne om opsigelse i lejemål og er, som jeg allerede har sagt, et af de centrale spørgsmål i lovforslaget, thi først når der er fri opsigelsesret, kan man tale om, at man kan få markedsprisen på lejligheder konstateret.

Regeringsforslaget giver også adgang til fri opsigelse fra 1. april 1963, således at opsigelsesvarsel kan afgives denne dato, men — for der er et meget stærkt men — dette opsigelsesvarsel den 1. april 1963 vil meget ofte være et opsigelsesvarsel på 3 år,

[Lorentzen.]

i forretningsejendomme 5 år, idet man stadigvæk opretholder reglen fra 1937, som jeg iøvrigt ikke har spor imod, om at man, når man har boet et år uopsagt i lejemål, har ret til at fortsætte to år til, og har man boet disse to år til, er man inde i en treårig lejeperiode. Dette vil medføre, at der i mange tilfælde, ja langt de fleste tilfælde, skal gives tre års opsigelsesvarsel den 1. april 1963, som er det tidligste tidspunkt, der kan gives opsigelsesvarsel; man kan tillige, hvis det er en forretningsejendom, efter samme regler komme ud for, at der skal gives fem års opsigelsesvarsel, således at det tidligste tidspunkt, man kan opsiges til, er 1. april 1968.

Disse tidspunkter ligger efter vor opfattelse så langt ud i fremtiden, at ejer og lejer næppe tror på, at der er stor alvor i dem. Det kniber også stærkt for os at hæfte ordet afviklingslov på denne del af lovforslaget, selvom vi har tro til, at den højtærede boligminister mener, at det er en afvikling, skønt det dog ligger så langt ud i fremtiden. Vi må derfor fra vor side holde på, at vel kan vi ikke pludselig springe ud i friheden, men på den anden side må det være saglig rigtigt at lade tidspunktet for retten til fri opsigelse rykke væsentlig nærmere hen til nutiden end foreslået i lovforslaget.

Det andet hovedpunkt i lovforslaget er huslejens størrelse. Det er jo kendt af os alle, at vi her i landet efterhånden har fået mange lejeniveauer, og bemærkningerne til lovforslaget indeholder flere oplysninger herom. De anerkender, at tilfredsstillende forhold ikke kan tilvejebringes alene gennem foranstaltninger vedrørende nybyggeriet, men tillige forudsætter det, man kalder en rationel huslejepolitik, for så vidt angår den ældre boligmasse. Det påpeges, som det allerede er gjort flere gange ikke mindst fra vor side, at den ældre boligmasse forringes til skade for samfundets økonomi, at den store spænding i lejeniveauerne ikke gør det muligt at genopbygge en boligreserve og, som tredje argument, at den tillige giver dårligere udnyttelse af den bestående boligmasse.

Et vigtigt spørgsmål ved udligningen er at finde fremt til størrelsen af den leje, der vil tilpasse sig den gamle boligmasse, når

lejen frit kan bestemmes af de gældende markedsforhold, og dermed hvordan den vil stille sig i forhold til lejen i ejendomme opført efter 31. december 1948. Jeg mener ikke, at der er nogen, der med sikkerhed kan udfinde disse tal, men jeg må erkende, at erfaringerne fra den første verdenskrig viser, for det første at huslejen steg væsentligt i de gamle lejligheder, men tillige at huslejen i den gamle boligmasse var væsentlig lavere end i de nye lejligheder, og at afstanden var forskellig for de forskellige årgange af nye lejligheder. I gennemsnit var lejen i de nye lejligheder efter den første verdenskrig ca. 40 pct. højere end lejen i den daværende gamle boligmasse. Jeg ser, at boligministeriet regner med, at lejen i førkrigsboliger ligger ca. 15 pct. over 1939-lejen, og at lejen i det sociale boligbyggeri er ca. 80 pct. højere. Vil man udligne, må det selvfølgelig ske under tilbørlig hensyntagen til forkærligheden for at bo i nye og moderne lejligheder. Der er jo mange, der overhovedet ikke vil bo i gamle lejligheder. Unge moderne familier foretrækker det smukke udstyr, der, til trods for at det undertiden beskyldes for at være skrabet byggeri, findes i det sociale byggeri, ikke mindst her i omegnens lejligheder; de foretrækker nedfaldsskakt og ikke alt for højt til loftet o. s. v. Der er mange ting, de unge familier foretrækker, men selv under hensyn hertil er der næppe nogen tvivl om, at der for at de to lejeniveauer skal komme i balance, skal ske en betydelig hævnning af lejen i den gamle boligmasse.

Regeringsforslaget går ud på, at lejen i beboelsesejendomme, der er taget i brug før 1. oktober 1939, etapevis i løbet af 6 år må stige med 30 pct. i forhold til lejen i 1939, i lejligheder med centralvarme kan forhøjelsen dog udgøre indtil 1 pct. mere. Da der ved loven af 1951 blev givet en lejeforhøjelse på 5—6 pct., betyder det, at lejeforhøjelsen kun bliver 25 pct., og da lejen efter det oplyste allerede er steget 15 pct. — og det kan jo meget vel være sket på lovlig vis igennem disse aftaler, som hidtil har kunnet sluttes i bestående lejemål, men som efter regeringsforslaget ikke længere skal tillades — bliver den gennemsnitlige lejeforhøjelse nu kun ca. 15 pct. Iøvrigt er der næppe nogen tvivl om, at der er lejligheder, hvor lejen er steget

[Lerentzen.]

langt mere end 15 pct. Det gælder vel særlig lejligheder, der bebos af den mere velstillede del af befolkningen, medens jeg derimod tror, at lejen er steget mindst i de mindre lejligheder i de store karreer herinde. Det skal nok vise sig, at loven får sin største betydning indenfor hovedstadsområdet. Iøvrigt vil der gå nogen tid, før lovens regler om huslejhævning bliver en realitet, de vil først komme til at virke fra 1. januar 1958, og hvis lejen allerede ligger højere på grund af overenskomst, kommer de ikke til at virke fra denne dato og kommer som sagt måske overhovedet ikke til at virke. At de, der ved frivilligt forlig har fået en forhøjelse, ikke indenfor de 30 pct. skal stilles bedre end den mindre aggressive udlejer, finder vi naturligvis rimeligt. Det er et retfærdighedskrav, som vi også vil være med til at virke for.

Regeringsforslaget vil efter lignende regler indrømme en 25 pct. stigning for lejligheder, der første gang er udlejet i tiden fra 1. oktober 1939 til 31. december 1945, og en 15 pct. stigning for lejligheder, der første gang er udlejet i tiden fra 1. januar 1946 til 31. december 1948. Jeg vil tro, at for disse to sidstnævnte kategorier af lejligheder vil forhøjelsen i praksis vise sig at blive mest effektiv. Så er der de særlige regler for huse eller husrum, der er udlejet delvis eller fuldstændig til andet end beboelse, og hvor lejen overstiger i København 1 500 kr., i provinsen 1 300 kr. og på landet 1 000 kr.; der kan lejen efter forslaget hæves med henholdsvis 50, 40 og 25 pct. efter ganske de samme regler, som er nævnt foran.

Hvis jeg var grundejer, hvad jeg ikke er, i hvert fald er jeg ikke udlejer af nogen udlejningsejendom, ville jeg være betænkelig ved, at udlejerne til gengæld for disse forhøjelser skal give afkald på en beskyttelse, som jeg personlig tillægger stor værdi for grundejeren, nemlig den beskyttelse, som han fik i 1951 ved § 23, stk. 4, den, der handler om vedligeholdelsen eller renholdelsen af ejendommen, for at der kan

blive en rimelig afkastning, beregnet efter de regler, der var fastsat i § 78. Der har været nogen tvivl om, hvad der egentlig siges i § 78 i den nuværende lov, idet man synes, at kriteriet er for udflydende og for vagt formuleret. Det er sikkert det daværende udvalgs skyld, at det blev noget vagt formuleret, men jeg er enig med den daværende boligminister i den fortolkning, som han ved en skrivelse af 10. april 1953 gav af § 78 sammenholdt med § 23, stk. 4.

Det er det ene, grundejeren skal give afkald på. Grundejeren skal dernæst give afkald på den forhøjelse, han efter § 78 kunne få udover de 5 eller 6 pct., eller indtil 7 pct. i visse tilfælde og for større lejligheder indtil 10 pct., når disse penge blev brugt til vedligeholdelse både af ejendommen og af lejligheden. Nu skal jeg erkende, som den højtærede boligminister også gjorde opmærksom på, at grundejerne ikke har været særlig interesserede i at praktisere disse 7 og 10 pct., hvad jeg mener er forkert set fra et grundejerssynspunkt, og jeg tror også, grundejerne i den senere tid er kommet på andre tanker med hensyn til § 78. Men dernæst skal grundejeren give afkald på den ved loven af 1951 i § 39 indførte hjemmel for udlejer til at pålægge forøgede skatter, som ikke skyldes en forhøjelse af ejendommens ansættelse til ejendomsskyld, eller nye eller forøgede w.c.- og vandafgifter, elektricitets- og renovationsbidrag o. lign.

Det skal villigt erkendes, at vi befinder os på et område, hvor meningene er stærkt delt, og at det selv med den bedste vilje kan volde store vanskeligheder at nå frem til det rigtige, da der vil være en række ukendte størrelser, og forholdet kan ligge meget forskelligt fra ejendom til ejendom.

Imidlertid kan det ikke være en rigtig regel, når regeringsforslaget går ind for, at ca. halvdelen af forhøjelsen udover de 5 og 6 pct. skal inddrages i statskassen, samtidig med at det i lovforslagets bemærkninger side 84 siges, at der siden 1939 er indtrådt en stigning i de samlede drifts-

[Lorentzen.]

udgifter for udlejningsejendomme fra før krigen, svarende til 20—25 pct. af lejen i 1939; jeg er yderligere bekendt med, og den højtærede boligminister og hans embedsmænd er det også, at betydelige grundejer kredse bestrider rigtigheden af disse tal, idet de siger, at de er for lavt ansat, og at stigningen i virkeligheden andrager 32 pct., og derved ser man ganske bort fra genopretning af den tilstand, hvori udlejningsejendomme befinder sig i forhold til tilstanden i 1939. Vi kan naturligvis ikke her i dag afgøre, hvis tal der er de rigtige, men jeg går ud fra, at der i boligministeriets tal ikke er afsat noget specielt beløb til denne genopretning.

Tanken om gennem forøgede ejendoms-skatte at inddrage en del af grundejernes konjunkturgevinst blev drøftet og behandlet i en kommission efter den første verdenskrig — jeg tror den senere nationalbankdirektør Bramsnæs var formand — men den blev opgivet. Jeg nærer imidlertid ikke tvivl om, at denne tanke stadig vil have mange forkæmpere, men mon det ikke er en postgang for tidligt, at der er fremsat et lovforslag herom? For såvidt jeg kan se, kan man først bedømme konjunkturgevinsten, når huslejen er fri.

Vi kan derfor ikke medvirke til det fremsatte forslag til lov om en udligningsafgift til staten af faste ejendomme. Det drejer sig om en skat, der er anslået til i 1960 at give 103 mill. kr. årlig, og den tænkes afviklet over 50 år; og da statens indtægter ved skat på fast ejendom jo i dag er et meget beskedent beløb, vil enhver kunne forstå, at det drejer sig om en meget stor stigning. Vi vil naturligvis også protestere mod tanken om, at f. eks. landbrugsejendomme skulle have nogen som helst pligt til at deltage i udgifterne til driftsunderskud eller andet ved et byggeri, som ligger langt ud over den karakter, som landbrugets boligforhold i reglen har. Vi vender os som sagt mod lovforslaget.

Der er iøvrigt en lille morsom bemærkning, man kan godt sige en lille hyggelig udtalelse; jeg ved jo, at den højtærede finansminister har sans for små hyggelige ting. Der er en udmærket udtalelse i de bemærkninger, der følger med lovforslaget, hvor der står, at såfremt der skulle være

ejendomme, hvor den andel af forhøjelse, ejeren herefter beholder, er for ringe til at dække stigningen i driftsudgifterne, vil forholdene kunne reguleres, når huslejestopet til sin tid bortfalder. Man kan altså se, at koncipisten af dette ikke er helt sikker på, at hans beregninger holder stik, og derfor vil han have denne lille bagdør at træde ud af. Mon ikke den tvivl, der lyser ud af disse linier, bør være en ledestjerne, når nu det høje folketing skal behandle lovforslaget i et udvalg?

De øvrige paragraffer i den del af lovforslaget, der handler om lejen, vil jeg iøvrigt ikke komme ind på. Det er behandlet i flere kommissioner, i mange udvalg. Jeg ser nok forkærligheden i regeringsforslaget for kommissionen af 1948. Det kan vi diskutere i et udvalg. Jeg kan nok se den lille difference, der kan være i denne koncipering af paragrafferne, men iøvrigt vil jeg ikke mene, at det er formålstjenligt at gå i enkeltheder.

Jeg kan kort sammenfatte mit partis standpunkt derhen, at vi vil en afvikling af huslejerestriktionerne indenfor et kortere åremål; vi kan ikke godkende, at den foreslåede lejeforhøjelse giver grundlag for nogen ekstra beskatning af ejeren, og vi vil foreslå fri dispositionsret i alt nybyggeri, der ikke er statsstøttet.

Jeg skal derefter gå over til at tale lidt om den del af lovforslaget, som omhandler boligbyggeriet, og jeg vil gerne have lov til som indledning at fremføre nogle tal fra bemærkningene. Den private bygherre, der bygger uden offentlig støtte, er snart en saga blott, idet han i 1953 kun repræsenterede 7,3 pct. af boligbyggeriet, medens det tilsvarende tal for den private bygherre, der bygger med offentlig støtte, var 44,7 pct. Indtil den 31. marts i år var statens indsats med lån og tilsagn om lån efter boligstøtteleven af 1946 med senere tillægslove oppe på rundt regnet 3 milliarder kr.; det svarer til godt 136 000 lejligheder. Sætter vi byggeomkostningerne i 1939 til 100, androg de i 1951 316 og i 1953 307; håndværksudgifterne for 3-etages byggeri i hovedstadsområdet androg i 1939 ca. 138 kr. pr. m² etageareal og andrager i dag ca. 385 kr., men beregnet efter den officielle prisstigning skulle prisen kun have været ca. 370 kr.

[Lorentzen.]

Når man har gennemlæst hele lovforslaget, vil reaktionen naturligvis være forskellig hos læserne, men mon alligevel ikke alle vil være enige om — som også det ærede medlem hr. Holger Larsen udtrykte det — at det er et dristigt lovforslag; jeg vil gerne for mit eget vedkommende føje til, at det er ikke et forslag, der er sart i kravene til statskassen, og jeg tør vove den påstand, at nationalbankens direktion ikke har været taget med på råd, da de økonomiske virkninger af dette lovforslag var til behandling i regeringen. Derimod er jeg tilbøjelig til at tro, at tankerne i lovforslaget har passeret flere socialdemokratiske eksperter, også udenfor den røde bygning.

Vi erkender, at der skal bygges, og der skal også bygges meget, men for hvor store beløb der skal bygges, oplyser lovforslaget intet om, idet der herom kun siges, at ministeren kan give lån og tilskud til byggeri, og at midlerne hertil bevilges på de årlige finanslove. Nu skal jeg være den første til at erkende, at loven af 1946 opgav de beløb, der kunne bevilges, på en måde, der dårligt kom til at svare til virkeligheden. Vi vil imidlertid ikke gå ind for et lovforslag, der overlader til finansudvalget alene at fastsætte de årlige bevillinger — med al respekt for det høje finansudvalg; det er ikke noget udtryk for mistillid til finansudvalget, men befolkningen har ganske simpelt et krav på, når der er tale om så store beløb, at der i hvert fald bliver angivet nogle tal i loven, og skal der finde væsentlige forhøjelser sted, bør de forelægges i almindelig lovforslagsform her i tinget, således at befolkningen får klarhed over, hvad det i virkeligheden drejer sig om.

Dernæst kan vi heller ikke billige, at der i lovforslaget ikke er forsøgt foretaget en fordeling mellem de forskellige typer af låntagere; det hele kan jo bogstavelig talt blive socialt boligbyggeri, og det er en type, jeg ikke er nogen stor beundrer af. Dernæst er der heller ikke nogen fordeling med hensyn til landsdelene; såvidt jeg kan se af lovforslaget, skal det hele ske i Københavnsmegn. For tiden kan der jo ikke bygges så meget herinde i byen, men når de begynder at rive husene ned, hjælper det nok. Vi vil også vende os imod, at det byggeri, der har den mest ideelle form for

lån, nemlig byggeriet i henhold til den nu-gældende lovs kapitel VIII a, skal have igangsætningstilladelse hos ministeren; det er der ingen som helst saglig forklaring på. Jeg ved godt, at der står i bemærkningerne, det er af hensyn til byggerytmen, men herved har man i voldsom grad hals- og håndret over, hvilke typer man vil tillade, og i hvilket omfang og hvor man vil bygge. I modsætning til — jeg tror, det var det ærede medlem hr. Carl P. Jensen, der ikke var så begejstret for den type, vil jeg gentage, at vort parti vil gerne være med til at udbygge den låneform og give den en langt gunstigere stilling, end den har i dag, og end den får efter det fremsatte lovforslag, for det er i virkeligheden den type, hvor staten har den mindste risiko. Man kan ganske vist tale om, at udstyret ikke er slet så flot, som det blev sagt før. Nej, for det drejer sig nemlig ofte om folk, der er vant til at betale selv og ikke bare sende regningen til staten, og man er ikke slet så flot, når man skal klare de sidste 25 pct. eller måske mere af sin egen lomme.

Vi vil også afgjort være imod at give en byggestøttelov med en levetid på 8 år.

I de almindelige bemærkninger til lovforslaget fremsættes nogle betragtninger over lånebehovet. Man opererer her med, at der skal bygges 21 000—22 000 lejligheder årlig — der skal vel forøvrigt også gerne kunne bygges til andet formål — og derved kommer man til det resultat, at det vil koste 575 mill. kr. årlig. Dernæst er der visse andre ting, som der ifølge lovforslaget gives støtte til, således at man kommer op på over 600 mill. kr. årlig. Til gengæld opererer bemærkningerne med den trøst, at udlånsbehovet vil være noget dalende på længere sigt på grund af den billigørelse af byggeriet, som forventes at ville indtræde som følge af prisfald, rationalisering og den foreslåede beregningsmåde for driftsoverskud. Mon der er ret mange, der, når man går rigtigt i bund, deler den opfattelse? Jeg vil bede den højtærede boligminister se på de licitationstilbud, der er indkommet nu i de sidste dage, så vil han finde ud af, at der er prisstigning over hele linien. Selv for en regering, der arbejder for et sundt pengevæsen, vil det sikkert være meget vanskeligt at holde byggeprisen blot nogenlunde stabil. Med et

[Lorentzen.]

boligbyggeri af det omfang, der angives i bemærkningerne til lovforslaget — når der gerne også skulle være en lille smule plads til byggeri til produktionsapparatet, landbrugets bygninger o. s. v., og når man samtidig har et omfattende kasernebyggeri og et stort skolebyggeri — er der ingen, der får mig til at tro på, at priserne vil falde. Der vil være overbeskæftigelse med underbemanning på byggepladserne, sortbørs-lønninger og -fortjenester, svag ledelse på arbejdspladserne o. s. v., alt det, vi lider under i dag.

Vi er naturligvis tilfredse med, at midlerne til statslån og statstilskud tænkes finansieret ved salg af statsobligationer, og vi går ud fra, at den højtærede regering også har til hensigt at benytte sig af den hjemmel, finansministeren får til at udstede statsobligationer i det omfang, hvori lån gives. Det kneb det jo lidt med på et tidspunkt under den første regering Hedtoft, og regeringen Erik Eriksen høstede just ikke anerkendelse hos den daværende opposition, fordi den benyttede den samme adgang, som allerede fandtes i loven af 1946.

Af de foran nævnte ca. 3 milliarder kr. har det almennyttige byggeri — det vil kort og godt sige det sociale boligbyggeri — fået godt 1 600 mill. kr., hvad der svarer til ca. 76 000 lejligheder.

Vi er betænkelige ved at lade grænsen for statens lån gå op til 97 pct. af anskaffelsesværdien. Der kan finde betydelige overskridelser sted, og bo igministeriet har kun at betale, for hvem skal ellers gøre det? Bygherren skal nemlig kun selv præstere 3 pct.; dem præsterer han ofte først den dag, han flytter ind, og kan han ikke skaffe pengene, låner han dem i flere tilfælde hos kommunen. Jeg skal iøvrigt i det kommende udvalg tillade mig at stille spørgsmål angående forståelsen af lovforslagets § 192, der handler om kommuners adgang til at give lån.

Vi føler os overbevist om, at en større personlig risiko er nødvendig, og vi tror, at f. eks. andelsboligforeninger, der selv kan og vil præstere et indskud på f. eks. 10 pct., har bedre betingelser for at nå frem til en virkelig interesse i at holde byggeomkostningerne nede. Med en personlig risiko vil man nu alle dage få det bedste regnestykke.

Jeg skal iøvrigt ikke ved denne lejlighed gå ind på de andre procentsatser, mindre-bemidlede personers adgang til lån til parcel- og rækkehuse, privates adgang til lån til etagebyggeri eller ikke-mindrebemidlede adgang til lån på grundlag af anskaffelses-summen eller på grundlag af vurdering.

Der er forøvrigt det ejendommelige ved lovforslaget, at det opererer med tre begreber: ikke-mindrebemidlede, mindrebemidlede og mindstbemidlede. Det er på det nærmeste sygekassegrænsen, der danner skellet; dog er mindstbemidlet nu defineret i forslaget som en person, hvis indtægt højst andrager $\frac{2}{3}$ af sygekassegrænsen. Tager vi f. eks. — således som der står i bemærkningerne til lovforslaget — en person i København med 3 børn, vil det sige, at den skattepligtige indtægt højst må udgøre ca. 9 450 kr.; han hører altså til de mindstbemidlede. Vi vil finde det formålstjenligt i hvert fald at overveje, om der ikke i loven kunne fastsættes bestemte indtægtsbeløb i stedet for disse noget flydende begreber.

Så indføres der et meget vigtigt nyt princip, som vi i og for sig ikke har noget imod, nemlig at renten føres op til markedsrenten, og i stedet for gives der et driftstilskud pr. lejlighed.

Nu ved jeg meget vel, at den afgæede boligminister, det ærede medlem hr. Aksel Møller, var inde på samme tanke og også er kommet et stykke med den, men der er, såvidt jeg kan se, en væsensforskel mellem den tidligere boligministers og den højtærede nuværende boligministers opfattelse af dette spørgsmål, idet der som allerede flere gange nævnt i stedet for en lettelse på renten gives et driftstilskud pr. m² brutto etageareal og *ikke* i forhold til anskaffelsesprisen. Dèr er jeg ganske enig med lovforslaget i, at denne bestemmelse sikkert vil bidrage noget til, at man søger at få udgifterne ned, idet den jo begunstiger den, der bygger billigt, frem for den, der bygger flot — det er klart.

Der er imidlertid til lovforslaget knyttet en efter vor opfattelse aldeles uacceptabel tanke, nemlig at de prisstigninger, der er indtrådt siden 1. januar 1950, ikke bør få virkning på huslejeniveauet i almindelighed, og deraf drages den konsekvens, at driftstilskuddet, foruden at tilsvare den

[Lorentzen.]

fordyrelse af renten, der finder sted, også skal betale de prisstigninger, der er sket siden 1. januar 1950. Derfor foreslås tilskuddet sat til 18 kr. pr. m² for socialt udlejningsbyggeri og 14 kr. pr. m² for privat etagebyggeri og parcel- og rækkehusbyggeri, men ikke til ejendomme, der er finansieret efter det berømte kapitel VIII a, og dernæst begrænses det — som der allerede er gjort opmærksom på — til et bruttoetageareal på mellem 60 og 85 m², således at man ikke får noget for det, der ligger over de 85 m², og hvis lejligheden er under 60 m², ydes tilskuddet kun med 60 pct. af de foranævnte enhedspriser. Hvis priserne skulle falde, reguleres tilskuddene i overensstemmelse hermed; derimod siges det i lovforslaget, at tilskuddene ikke kan overstige de nævnte tal, selvom prisniveauet stiger. Men hvorlænge mon det varer, hvis loven først er vedtaget og der kommer en virkelig prisstigning?

Lovforslaget går imidlertid videre, idet det giver driftstilskud til statsstøttet byggeri, der er taget i brug efter 1. marts 1951, efter en i lovforslaget nærmere bestemt skala. Det leder tanken hen på, at man blot kan bygge for statens penge, for falder det for dyrt ud, skal staten nok senere regulere dette. Vi må afgjort tage afstand fra tanken om, at staten skal betale, fordi byggeomkostningerne er blevet for høje, vi vil ikke medvirke til noget i den retning.

I bemærkningerne til lovforslaget siges det, at nedbringelse af huslejeniveauet for det byggeri, der har fået lånebevilling til 1950-niveauet, vil koste staten årlig yderligere 20 mill. kr., således at det allerede opførte statslånsbyggeri vil medføre rentesubventioner på ca. 130 mill. kr. om året, og med et byggeri af det anslåede omfang vil udgiften årlig stige med 26 mill. kr., hvoraf 10 mill. kr. årlig er en følge af en nedbringelse af nybyggeriets leje til 1950-niveauet. Der angives intet åremål for, hvorlænge driftstilskuddene skal gives.

Lovforslaget indeholder også, ligesom den nugældende lov, særlig som denne blev ændret i 1951, regler for huslejetilskud til familier med børn, aldersrentemodtagere, invaliderentyndere og kronisk syge. Udgifterne hertil androg i 1952—53 ca. 16½

mill. kr., og dette beløb vil efter den gældende lov vokse med ca. 3 mill. kr. årlig, men det vil sikkert vokse endnu stærkere, hvis lovforslaget vedtages — jeg tænker her særlig på det lovforslag, den højtærede socialminister har fremsat.

Vort parti kender godt den mentalitet, der efterhånden har fået så stærkt et tag i os alle, og som går ud på, at vil staten yde noget, er vi allesammen parat til at tage derimod. Vi ved også, at det ikke er behageligt, og at det sjældent giver bonus at skulle være med til at hejse advarselssignal, men når den høje regering ikke vil det, må vi andre påtage os det, selvom vi i dag er i opposition.

Det foreliggende lovforslag sammen med en række af de lovforslag, der har været fremsat i den sidste tid, styrker ikke vor tillid til regeringens evne og vilje til at medvirke til et sundt pengevæsen, og hvad værre er: der er for mig ingen som helst tvivl om, at denne bedømmelses rigtighed breder sig mere og mere i befolkningen og giver sig udslag i et forøget forbrug, ikke mindst af varer som f. eks. biler. Folk vil have noget for pengene, de synes ikke, staten viser tilstrækkelig interesse for deres økonomi, og de har ikke tillid til, hvad der foregår herinde. Den højtærede finansminister er så venlig at smile. Jeg ville ønske, han vil have det samme smil på, når han engang i den kommende tid kommer til at tale med den ledende nationalbankdirektør.

Med disse bemærkninger skal jeg sige, at mit parti naturligvis vil gå ind i et redeligt og sagligt samarbejde med andre partier for at nå til den bedste løsning i disse for hele befolkningen så livsvigtige spørgsmål.

Formanden: Jeg skal her afbryde forhandlingen.

Folketingets næste møde afholdes i dag kl. 13³⁰ med følgende dagsorden:

1) *Spørgsmål til ministrene.*

2) *Fortsættelse af første behandling af:*

Forslag til lov om boligforholdene, forslag til lov om en udligningsafgift til staten af faste ejendomme og

[Formanden.]

forslag til lov om godtgørelse for husleje-forhøjelse til alders- og invaliderentemodtagere m. fl.

Mødet hævet kl. 12.

113. møde.

Onsdag den 19. maj kl. 13³⁰.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål til ministrene.

Af *Aksel Larsen* til udenrigsministeren.

Hvorfor har udenrigsministeren stemt for den hyldest til de franske fremmedlegionærer i Indokina, som blev vedtaget på Atlantpagtrådets møde i Paris den 23. april?

Aksel Larsen: På Atlantpagtrådets møde i Paris den 23. april blev der vedtaget en udtalelse, hvori man hyldede de kæmpende franske styrker i Indokina. For denne udtalelse stemte Danmarks udenrigsminister. Jeg ville meget gerne have, om den højtærede udenrigsminister her i tinget ville begrunde, hvorfor han har stemt for denne hyldestudtalelse. Jeg kunne anføre forskellige grunde til, at det har interesse. Jeg kunne også godt anføre den grund, at ved en tidligere lejlighed, hvor en tidligere udenrigsminister i Atlantpagtsrådet stemte for en solidaritetserklæring overfor Frankrigs krig i Indokina, blev han udsat for en meget stærk kritik, ikke mindst fra den nuværende højtærede udenrigsministers parti. Det skal ikke anføres som en væsentlig begrundelse, selvom det naturligvis kan have sin interesse. Men hvordan man end ser på den udtalelse, der blev vedtaget den 23. april, måtte den virke sådan, at de repræsenterede magter solidariserede sig med Frankrigs krig i Indokina, den krig, som af praktisk talt hele det franske folk bliver kaldt den be-

skidte krig. Jeg synes virkelig, vi bør have en fornuftig begrundelse af udenrigsministeren for, hvorledes han kunne stemme for en udtalelse, der måtte virke som et udtryk for dansk solidaritet med Frankrigs krig i Indokina.

Udenrigsministeren (H. C. Hansen): Den udtalelse, der er vedtaget i NATO-rådets sidste møde om det spørgsmål, det ærede medlem berører, er en udtalelse på små tre linier, hvor man for det første udtaler beundring for det mod og den tapperhed, der lægges for dagen af de kæmpende styrker, som den franske union har derovre, og for det andet udtaler håb om, at forhandlingerne i Genève må føre til et positivt resultat.

Hvad det første angår, det med „at tage hatten af“ — jeg brugte det udtryk, da jeg kom hjem dernede fra og blev spurgt; jeg ser ikke noget forkert i at tage hatten af for tapre folk — er jeg i lykkelig overensstemmelse med Vietminh, idet det ærede medlem naturligvis er fuldstændig klar over, at de kommunistiske sejrherre i forbindelse med slaget omkring Dien Bien Phu i deres radioudsendelse udtalte deres beundring og respekt for det mod og den tapperhed, der blev lagt for dagen af de franske forsvarere. Der er jeg altså i godt selskab, det kan det ærede medlem og jeg næppe blive uenige om.

I den anden del af udtalelsen udtrykkes der håb om, at forhandlingerne i Genève må føre til et positivt resultat. Jeg har ikke ud fra tidligere forhandlinger her i tinget nogen som helst grund til at mene, at det ærede medlem skulle være uenig med mig på dette punkt heller, så jeg er faktisk nået til den konklusion, at vi vist ikke har så forfærdelig meget at slås om i denne forbindelse.

Når vi i sin tid vendte os mod den resolution, som oprindeligt blev vedtaget under min forgænger i NATO-rådet, var det, fordi der der var tale om at solidarisere NATO med en krig dernede. Det var en udtalelse, som vi fandt forkert, og som intet indeholdt om det naturlige synspunkt, at man hurtigst burde tilstræbe en fredelig bilæggelse af uoverensstemmelserne dernede.

Da den lille hataftagning, jeg har foretaget ved at stemme for resolutionen i NATO, altså er fælles for mig og det ærede